

Предизвикателствата на климатичните промени към горите

В резултат на тоталното замърсяване на околната среда настъпиха сериозни промени в климата на планетата. По данни на ФАО средногодишната температура на планетата през 2015 г. се е повишила с 0.9°C спрямо средногодишната температура през XX век, а в същото време годишната сума на валежите намалява с около 35-40 %. Всичко това довежда до увеличаване на природните бедствия и засилване на негативното им въздействие върху биосферата, включително и горските екосистеми.

През последните години горите в Северозападна България понесоха значителни повреди, причинени от различни абиотични и биотични фактори, дължащи се както на климатичните промени, така и на пропуски в стопанисването и занижен санитарен минимум. Посочените фактори доведоха до срив в устойчивостта на дървостойките, физиологично отслабване на насажденията и културите и създаване на благоприятни условия за масовото развитие на фитопатогени и каламитетно проявление на насекомни вредители. В края на 2014 г. от екстремни абиотични фактори - **ледолом**, бяха увредени над 60 060 дка (46 888 дка широколистни насаждения и 13 172 дка иглолистни култури). Както можеше и да се очаква, най-силно са засегнати култури и насаждения на стръмни терени, с надморска височина от 600 до 1000 м, с висока пълнота - над 0.8, в резултат на неизведени навреме отгледни и главни сечи. През годината са усвоени едва 21 900 дка, или 1/3 от засегнатите площи. (През 2010 г. в района на ДПС „Витиня“ и ДГС - Ботевград, бяха засегнати над 11 000 дка предимно широколистни насаждения също от ледолом).

През пролетта на 2015г. от **снеголом** и **снеговал** бяха повредени 711 дка (242 дка иглолистни и 469 дка широколистни) само за ДГС - Берковица. По данни от лесопатологичните обследвания през последните 5 години в Северозападна България (Регионалните дирекции по горите в Берковица, Ловеч и ВеликоТърново) повредите от тези явления са засегнали над 55 400 дка в иглолистни и 33 500 дка в широколистни гори.

От **ветролом** и **ветровал** за същия период са засегнати 3611 дка иглолистни култури и 1462 дка широколистни в района на ДГС - Берковица (Вършец) и УОГС „Петрохан“ (с. Бързия), а през 2013 г. само в ДГС - Габрово (м. Градище) и ДГС - Плачковци (м. Сечен камък) са засегнати 9600 дка иглолистни и 1800 дка широколистни гори. В резултат на силните засушавания през 1992-1994 г. културите от бял бор на надморска височина от 600 до 800 м на сухи месторастения с плитки и пещчливи почви, с възраст около 30 години, с голяма пълнота (0.9-1.0) и неизведени отгледни мероприятия масово изсъхнаха. Физиологично отслабналите култури с намалена устойчивост бяха атакувани от фитопатогени - факултативни паразити на отслабването **Cenangium abietis Pers.** (рак по кората и летораслите на бора). През пролетта на 2013 г. в същия район (ДГС - Говежда, Монтана и Белградчик) бяха засегнати 5600 дка белоборови култури по същите причини, като степента на повреда бе до 100 %. Аналогични проблеми възникнаха и при културите от черен бор на възраст над 25 години върху сухи и плитки месторастения и голяма пълнота, като съхненето за района на РДГ - Берковица, обхвана над 6200 дка култури от черен бор с интензивност до 30-40 %. В близост до водните басейни (ДГС - Мездра) се създадоха благоприятни условия за масово развитие на гъбата **Dothistroma septospora** и **изсипване иглиците на черния бор**.

В иглолистните култури с влошено здравословно състояние и занижен санитарен минимум се създадоха условия за каламитетно проявление на върховия корояд (**Ips acuminatus Gyll.**), разпространен в иглолистните култури и насаждения в цяла Европа. При благоприятните климатични условия короядът разви две поколения годишно и бързо от вторичен се превърна в първичен вредител. През последните няколко години вредителят унищожи над 12 800 дка иглолистни култури от бял бор в Северна

България. Изостаналата отсечена и изсъхналата на корен дървесина се заселва и поврежда от черен боров сечко (**Monochamus galloprovincialis pistor G.**), както и от гъби, причиняващи посиняване на дървесината - **Ophiostoma pini Mch.** и други. В случая е задължително като мярка за ограничаване на разпространението на вредителя стриктно да се изпълняват предписанията, дадени от експертите към лесозащитните станции, и сроковете за изпълнение на посочените мероприятия.

В по-възрастните култури при смърча се наблюдават и прояви на кореновата гъба **Heterobasidion annosus Fr.** - в Държавните горски стопанства в Берковица, „Миджур“ - с. Чупрене, Габрово, Буйновци и други са засегнати над 1000 дка с типичния за фитопатогена огнищен характер.

Влошените растежни условия през последните години, както и някои пропуски в стопанисването и отглеждането на широколистните издънкови и високостъблени гори, създадоха условия за физиологичното отслабване на дървостойките и появата на съхнене, причинено от насекомни вредители и болести.

Съществува реална опасност от ново масово развитие на нападенията от гъбата **Ceratocystis roboris T.** (**Ophiostoma roboris sp.**), причиняваща трахеомикозно увяхване и съхнене на зимния дъб. Основен преносител на спорите на **Ophiostoma roboris sp.** е дъбовият беловинояд (**Scolytus intricatus Ratz**). Множество излетни отвори на вредителя, установени в много насаждения, показват изключително благоприятните условия за нарастване на неговата популация.

При церовите насаждения със завишен турнус и голяма пълнота се наблюдава съхнене от кафяво централно гниене, причинявано от **Inonotus nidus - pici Pil.**, а при благауна и дъба - бяло периферно гниене от **Armillaria mellea Komlex** (пънчушка) - фитопатогени на отслабването, но изключително активни при благоприятни условия. В някои култури от червен американски дъб (ДГС - Мездра) се установиха симптоми на нападения от рака по кората, причиняван от **Phytophthora cambivora**, както и бяло периферно гниене на кореновата система - **Armillaria mellea Komlex**, **Polyporus versicolor** и други деструктуриращи и дърворазрушаващи гъби, като в основата са благоприятните климатични условия, особено на преовлажнени месторастения извън вегетационния период, повишаване на фитопатогения фонд и с характерния огнищен характер. Факт, който подлага под въпрос дълговечността и оцеляването на червения американски дъб у нас.

Проф. Методи Русков още през 1937 г., анализирайки състоянието на иглолистните гори, отбелязва, че екстремните природни явления засягат преди всичко неотгледани при голяма пълнота дървостойки, както е случаят и 80 години по-късно. Неусвоената дървесина е предпоставка за възникване на активни гнилостни процеси, масово развитие на насекомни вредители, похабяване на дървесината и повишена пожароопасност. Всички тези проблеми налагат засилване на фитосанитарния контрол в горите и повишаване на санитарния минимум в тях. Предизвикателството на климатичните промени към горите е огромно. Хиляди декари са застрашени от загиване като следствие от абиотични и биотични повреди! Предизвикателството е и към нас - лесовъдите, към институцията и към всички собственици на гори.

Инж. Владимир ВЛАДИМИРОВ
главен експерт в ЛЗС - София